

5

HUR PÅVERKAR BIOENERGI MATPRISER OCH FATTIGA BÖNDERS RÄTT TILL SIN MARK?

Martin Persson
Institutionen för Energi och miljö, Chalmers*

* Avdelningen för fysisk resursteori

Att ersätta fossila bränslen med bioenergi är ett av de billigaste sätten att minska utsläppen av växthusgaser och påverkan på klimatet. Användningen av bioenergi för att producera el, värme och transportbränslen har därför ökat snabbt de senaste åren i många länder, även i Sverige. Denna ökning har samtidigt kritiserats för att bidra till att priset på livsmedel har ökat och att fattiga människor körts bort från den mark de brukar, för att ge plats åt bioenergiodlingar. Det har också visat sig att de positiva effekter som politiker hade hoppats att bioenergi skulle ha på jobb och sysselsättning antagligen är mindre än väntat.

År 2007-2008 ökade priserna på basvaror som majs, vete och ris dramatiskt i världen, vilket drabbade många fattiga länder hårt. Så mycket som 100-200 miljoner människor i utvecklingsländer hölls kvar i fattigdom och fler gick hungriga på grund av att de inte hade råd att köpa mat. Nära hälften av den globala prisökningen på matvaror kan ha berott på att rika länder använde jordbruksmark för att producera bränslen för att ersätta bensin och diesel istället för att producera mat. Idag går omkring en tredjedel av USAs hela majsproduktion och nära två tredjedelar av EUs hela produktion av rapsolja till tillverkning av biodrivmedel (majsetanol och biodiesel). Även om man skulle begränsa hur mycket matgrödor som går till att producera biodrivmedel, vilket EU föreslagit, så skulle matpriser ändå påverkas eftersom andra energigrödor också skulle göra att mindre mark finns att tillgå för att producera mat.

Den ökade efterfrågan på jordbruksmark för att odla bioenergi har också lett till att stora landområden i fattiga länder köpts upp eller arrenderats ut. Totalt uppskattas att 200 miljoner hektar mark – nära fem gånger Sveriges hela yta – har köpts upp eller arrenderats ut i fattiga länder under perioden 2000-2010. I teorin skulle detta kunna bidra till att utveckla jordbruket i syd och leda till högre skördar och inkomster. I verkligheten har resultatet allt som oftast blivit att småbönder har körts bort från sina marker och hem utan att på något sätt kompenseras. Detta beror på att många bönder i fattiga länder saknar formell äganderätt till sin mark och att regeringar har sett mer till rika investerares intressen än till fattiga bönders.

Om bioenergi skall utgöra en viktig del av lösningen på klimatfrågan måste vi i framtiden vara betydligt mer försiktiga med hur och var vi ökar produktionen av bioenergi. Genom att fokusera på användningen av olika restprodukter, till exempel från jordbruk och skogsbruk, så kan vi minska den konkurrens om mark som leder till ökade matpriser. Vi behöver också förbättra lagstiftningen kring småbönders rätt till den mark de brukar och bidra med ekonomiskt stöd och kunskap så att de kan öka produktionen och faktiskt tjäna på att efterfrågan på jordbruksvaror ökar. Genom att minska efterfrågan på jordbruksmark – till exempel genom att minska matsvinnet och äta mindre kött – så kan vi också frigöra mark för att producera bioenergi utan negativa effekter.